

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АЛТЕРНАТИВНИХ МЕРА И ПРОГРАМА У АУСТРАЛИЈИ

РЕЗИМЕ

Познато је да Аустралију, као државу англосаксонског правног подручја, одликују бројне специфичности везане за санкционисање малолетничке делинквенције. С тим у вези, а у складу са потребама аустралијског друштва за ефикаснијим „државним“ одговором на криминалитет малолетника, уведени су различити модалитети у изрицању и примени санкција и мера према овој старосној популацији. Тако је Аустралијска држава, на нивоу федералних јединица, увела законску могућност за скретање кривичног поступка које прати изрицање и примена специфичних кривичноправних мера према малолетницима, у форми алтернативних мера и програма.

У овом раду ћемо указати на основне карактеристике алтернативних мера према малолетницима, везаних за Аустралију. При томе, у Аустралији постоје значајне разлике у законском регулисању, како кривичноправног положаја малолетника, тако и санкција и мера које се према њима изричу. Ове разлике су последица, с једне стране федералног државног уређења, а са друге стране дугогодишњег колонијалног положаја и односа Аустралије према Великој Британији. Пренесено на подручје алтернативних мера и програма према малолетницима, са сигурношћу можемо констатовати постојање бројних различитости у њиховом законском регулисању и практичној примени.

С обзиром на то да смо у Аустралији затекли широку лепезу бенефитних мера и програма према малолетницима, у овом раду ћемо обрадити примену ових мера у две федералне јединице - Северну Територију и Нови Јужни Велс.

Кључне речи: алтернативне мере и програми, малолетни учинилац, скретање кривичног поступка, медијација.

¹ Живи у Краљеву, тренутно без запослења.

Уводна разматрања

Англосаксонски правни систем карактерише велика неуједначеност, како на нормативном плану тако и на пољу практичне примене алтернативних мера према малолетницима. Иако, у начелу, у готово свим државама англосаксонског правног подручја постоји прописана могућност за примену алтернативних мера према малолетницима, присутно је велико шаренило међу државама, код одређивања врста, процедуре, начина извршења ових мера, као и органа надлежних за њихово спровођење.

Тако, садржај и врсте обавеза које се одређују у оквиру алтернативних мера, зависе од правног подручја, односно државе или кантона у којима се оне примењују, социјалног и имовинског стања малолетних учинилаца и њихових породица, броја волонтера и организација које су спремне да без накнаде спроводе алтернативне мере, финансијског (буџетског) стања у којима се налази држава, односно локална заједница, спремности заједнице да помогне у спровођењу мера, броја малолетника према којима треба спроводити ове мере, итд. Узимајући у обзир наведене разлоге, у пракси се дешава да исте мере налазе много „плодније тло“, за успешнију примену, у једном локалитету, у односу на неки други, у оквиру исте државе.

У државама англосаксонског правног подручја користи се термин „диверзиони програми“, за поступање са малолетним учиниоцима према којима је изречена нека од алтернативних мера. Овај назив је нарочито присутан у САД и Аустралији, јер се у њима поступа са малолетним учиниоцима у форми алтернативних мера и програма, чије трајање и садржај одређује орган који их изриче. Истовремено, уз извесна одступања у форми достављања периодичних и коначног извештаја, сама примена ових програма је препуштена: појединцима, установама, организацијама, хранитељским породицама, у којима се они остварују.

С обзиром на то да у Аустралији постоји широка лепеза бенефитних мера и програма према малолетницима, у овом раду ћемо изложити примену ових мера у две федералне јединице: Северну Територију (Northern Territory) и Нови Јужни Велс (New South Wales).²

² Аустралијска федерација (Комонвелт) сачињена је од шест федералних јединица, које носе називе држава (States): Западна Аустралија (Western Australia), Јужна Аустралија (South Australia), Квинсленд (Queensland), Нови Јужни Велс (New South

Северна територија (Northern Territory)

Примена алтернативних мера и програма према малолетним учиниоцима, на подручју Северне Територије, везује се за заједничку изјаву, дату 10. априла 2000. године³, од стране премијера Аустралије Џона Хауарда, а потом главног министра Дениса Бурка. Формални споразум⁴ између Аустралијске федерације и Северне Територије потписан је 27. јула 2000. године. Овим споразумом је предвиђено финансирање алтернативних мера и програма, према малолетним учиниоцима, од стране Аустралијске федерације, у износу од 5.000.000,00 \$. Стране потписнице су се сложиле да 1.300.000,00 \$ годишње мора бити искоришћено за развој локалних заједница, у оквиру којих ће се развијати алтернативни програми према малолетним учиниоцима. Предвиђено је сачињавање шестомесечних извештаја о примени ових програма.

Споразум предвиђа да полиција мора понудити примену алтернативних програма свим малолетницима који су починили „мање“ имовинске прекршаје, у ситуацији када вредност имовине не прелази 100 \$. У овом случају, полиција има дискреционо право да понуди примену алтернативних програма малолетном учиниоцу, односно његовим родитељима/усвојоцима/старатељима. Ипак, ова могућност је изузета код извршења тешких кривичних дела: убиство (различити облици), сексуално злостављање, тежи облици насиља у породици итд. Ови програми су почели са применом 24. августа 2000. године. У складу са својим овлашћењима, полицијски комесар је донео опште акте који садрже шеме и смернице на основу којих ће се, у пракси, ови програми спроводити. Надаље, изменама Закона о полицијској управи (2000. године), полицији су дата шира овлашћења у

Wales), Викторија (Victoria) и Тасманија (Tasmania), а поред тога садржи и по једну територију (Северна Територија - Northern Territory) и федерални дистрикт (Канбера - Canberra), види Станковић, М.: *Аустралијски федерализам – изазови на почетку другог века примене Савезног устава*, Анали Правног факултета, бр. 2, Београд, 2007. године, стр. 144.

³ Види више *Juvenile Pre-Court Diversion Scheme Overview*, на адреси: www.pfes.nt.gov.au – доступно на дан 5.6.2009. године.

⁴ Материјал везан за примену алтернативних мера према малолетницима у Северној Територији је коришћен са Међународног института за ресторативну праксу, види: www.iirp.org/index.php - доступно на дан 5.5.2009. године.

правцу скретања кривичног поступка према малолетницима које прати примена одговарајућих алтернативних мера и програма. Ови програми се примењују пре самог вођења кривичног поступка, а основани су у две омладинске заједнице - први у Дарвину, а остали у Алис Спрингсу.

Циљеви овако конципираних програмских шема према малолетницима обухватају:

- обезбеђивање и одржавање ефикасних алтернатива кривичном гоњењу и пролажењу малолетника кроз кривичну процедуру;
- подстицање малолетних учинилаца да постану социјално одговорни чланови друштва, пружањем могућности да преко примене ових алтернативних мера и програма развијају позитивне особине, навике, склоности, итд.;
- развијање партнерског односа између: полиције, државних органа, невладиних организација, а све у циљу решавања проблема младих у заједници.

У складу са формулисаним (програмским) циљевима, потребно је створити амбијент у друштву којим би се омогућила ефикаснија примена алтернативних програма. Споразум је дефинисао више принципа којих се учесници у програму морају придржавати током његове примене, и то:

- да се са малолетницима мора поштено поступати;
- да укључују пружање подршке жртвама кривичног дела;
- мора се узети у обзир утицај жртве на малолетног учиниоца;
- подстицање родитељске одговорности;
- подстицање ближе сарадње између полиције и шире друштвене заједнице;
- подстицање позитивних промена у друштву.

Уколико дође до неиспуњења наметнутих обавеза из програма, полиција може одлучити да малолетном учиниоцу пружи нову прилику за испуњење обавеза. Међутим, ако у поновљеном поступку малолетни учинилац не испуни све обавезе из програма, полиција подноси кривичну пријаву надлежном тужилаштву. Осим наведеног случаја, формални кривични поступак према малолетном учиниоцу се може покренути:

- када малолетни учинилац одбије да се подвргне програму;
- када родитељи/старатељи не дају сагласност за примену програма;

- када малолетни учинилац током примене програма одбија да испуни све обавезе из програма, односно не поступа у складу са постигнутим споразумом.

Постигнути споразум, који прати примену одговарајућег програма, садржи: усмено и писмено упозорење, породичне третмане (конференције), организовање конференције између малолетног учиниоца и жртве, ограничења у форми услова, формалне и неформалне програме у оквиру локалне заједнице (укључујући програме одвикавања од дроге, алкохола и др.), гоњење.

У разматрању целокупне процедуре, везане за изрицање и примену програма, можемо указати на две специфичности: пренаглашену улогу жртве кривичног дела и локалне заједнице у којој се програм спроводи.

Наиме, жртви кривичног дела је додељена важна улога током целог трајања програма. У том смислу, жртва слободно износи своје ставове и искуства везана за учињено кривично дело, указује на евентуалне пропусте у програму, излаже своје неслагање са начином испуњавања појединих обавеза, итд. Истовремено, малолетни учинилац, у присуству жртве, износи своје ставове и мишљење о околностима под којима је кривично дело учинио, као и властити однос према жртви кривичног дела (искрено кајање, нетрпељивост према жртви, неразумевање за последице које је жртва претрпела због учињеног кривичног дела, итд.).

Локална заједница, такође, активно учествује у примени програма и реализацији наметнутих обавеза. Тако, локална заједница финансијски подржава рад волонтера у програму, организује различите курсеве из области посредовања између малолетног учиниоца и жртве кривичног дела, оснива локалне одборе у којима се разматрају могућности за додатним образовањем и стручним оспособљавањем малолетника, пружа сваку другу врсту помоћи и подршке малолетним учиниоцима и жртвама кривичног дела после завршеног програма, итд.

У првих 29 месеци примене алтернативних програма према малолетним учиниоцима, било је укупно 3.496 ухапшених малолетника. Од тога:

- 63% од укупног броја малолетних учинилаца је понуђена примена алтернативних програма;
- 37% малолетних учинилаца се није могло подврћи алтернативном програму, зато што су учинили тежа кривична дела. Осим тога, околности под којима су предметна кривична дела

извршена, тежина кривичних дела, као и њихов утицај на жртву, утицали су да изостане скретање са формалног кривичног поступка;

- 5% од понуђених алтернативних програма је одбијено, тј. није дат пристанак на програм од стране малолетног учиниоца или његових родитеља/старатеља.

Уколико посматрамо примену алтернативних програма, са аспекта мера које се изричу унутар програма (укупно 2.106 мера), можемо видети да се највећи број изречених мера односи на усмена/писмена упозорења (57%), затим породичне третмане (34%) и третмане на релацији учинилац и жртва кривичног дела (9%). У погледу постигнутог успеха у примени алтернативних мера и програма, видимо да се, у 90% случајева, програм успешно завршио.

Међутим, ако примену алтернативних програма посматрамо користећи се демографским подацима и географском распрострањеношћу, очито је да највећи проценат ових програма налази своју примену у великим градовима.⁵

У погледу односа малолетних учинилаца према властитом учешћу у алтернативном програму, од 401 предмета, за учињена лакша кривична дела, само 4 малолетна учиниоца су одбили да учествује у понуђеном програму, тако да је према њима вођен формални кривични поступак.

У последње две године примене алтернативних програма променена је структура изречених мера и обавеза у оквиру програма. Најпре је повећана примена породичних третмана, организовање конференције између малолетног учиниоца и жртве кривичног дела, као и упућивање малолетног учиниоца у друге програме (укључујући програме одвикавања од дроге и алкохола). Разлоге треба потражити у повећаном броју рецидива код малолетних учинилаца, којима се изричу институционални програми или се наставља формални кривични поступак и изричу санкције.⁶

⁵ Тако се 77% случајева свих ухапшених малолетника десио у великим градовима: Darwin (46%), Katherine (7%), Tennan Creek (6%) и Alice Springs (17%), види: Graham, W., *Northern Territory Police Juvenile Pre – court Diversion Scheme: A Preventative and Restorative Approach to Juvenile Offending*, у: *The Fourth International Conference on Conferencing, Circles and other Restorative Practices*, 28-30 August 2003, Veldhoven, Netherlands.

⁶ Ово најбоље потврђују статистички подаци о паду понуђених алтернативних програма, од 78% у првих 12 месеци трајања закљученог споразума, на 48% у послед-

Нови Јужни Велс (New South Wales)

У Новом Јужном Велсу 1984. године одобрено је увођење алтернативних мера и програма према малолетним учиниоцима. Званична примена ових програма је почела 1. септембра 1985. године. Увођење ових програма пратила је реформа целокупне државне управе, а нарочито полиције и правосудних органа. Циљ реформе је био избегавање вођења формалног кривичног поступка, изрицање кривичних санкција и стигматизација малолетника као њихова последица. Промене су посебно захватиле полицију која је била дужна показивати посебан опрез у поступању са малолетницима. Након учињеног прекршаја, у вези са вожњом, полиција је овлашћена да малолетника одмах упозори, или да узимањем личних података евидентира прекршај и малолетног прекршиоца даље процесуира код надлежних органа.⁷

Увођење алтернативних мера и програма пратила је реализација два циља:

- скретање кривичног поступка према малолетним учиниоцима лакших кривичних дела, који би засигурно завршили на суду;
- ослобађање редовних судова за суђење учиниоцима тешких кривичних дела.

Поступак за изрицање и примену алтернативног програма почиње признањем кривичног дела од стране малолетног учиниоца. Признање мора бити: јасно, изричито, недвосмислено, добровољно и без икаквих условљавања. Након тога, у договорено време, долази малолетни учинилац са својим родитељима у полицијску станицу, код вишег полицајца задуженог за рад са малолетницима. Онда се конкретно одређује у каквом програму ће малолетни учинилац учествовати, као и мере које ће према њему бити примењиване. Међутим, услед политичких промена, у Новом Јужном Велсу, укинута је могућност за изрицање и примену ових програма према малолетним учиниоцима који су

њих 12 месеци. Објашњење за овакав пад треба потражити у лошим резултатима примене програма у првих 12 месеци, јер се у том временском периоду покаже спремност малолетног учиниоца да испуни обавезе из програма. Уколико малолетни учинилац, у првих 12 месеци, успешно испуњава обавезе из програма, мања је вероватноћа да ће у наставку програма пружати отпор и одустати од његове примене.

⁷ Види Rutheford, A., & Bengur, O., 1976, *Community based alternatives to juvenile incarceration*, National Evaluation Program, Phase 1, Report, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, US Department of Justice.

извршили кривична дела, која укључују моторна возила (крађа моторних возила, превоз украдене ствари моторним возилом, итд.).⁸

Према томе, увођење и примена алтернативних програма и пратећих мера, често има одређене политичке димензије, изражене у потреби за хуманијим односом државе и друштва према малолетницима. Рефлекс оваквог односа државе према малолетницима је увођење алтернативних програма, које прати скретање кривичног поступка, односно одлагање његовог отпочињања.

С обзиром на то да се разматрање могућности за изрицање ових програма одвија у предкривичном поступку (полицијској станици), можемо рећи да малолетни учинилац нема додир са органима кривичног гоњења.

Важну улогу у примени алтернативних мера и програма има медијација и накнада штете жртви кривичног дела. Посредовање, на позив локалне полиције, спроводи Локални правосудни центар „Community Justice Centre“,⁹ тако што се позивају обе стране (малолетни учинилац и жртва кривичног дела) и два обучена и акредитована посредника из Центра. Посредници су дужни да посредовање воде на стручан, прихватљив и непристрасан начин, у интересу обе стране. Осим тога, посредници су дужни да олакшају и прилагоде комуникацију у процесу посредовања, као и да помогну приликом формулисања заједничког (коначног) споразума о накнади штете. Истовремено, споразум би требао бити реалан и прихватљив за обе стране.

Медијација може бити, у сваком тренутку, прекинута, када било која од страна учесника откаже своје даље учешће у медијаторном процесу. Посредник нема право да доноси одлуке противне вољи било које од страна учесника. Након окончања медијаторног поступка, малолетном учиниоцу се могу изрећи следеће мере:

- извињење због учињеног кривичног дела;
- рад за жртву;
- вршење услуга у корист заједнице или за другу особу;
- повраћај украдене имовине;
- поправљање (отклањање) штете настале на имовини жртве.

⁸ Овде се мисли на постизборну коалицију Либералне и Народне странке у Новом Јужном Велсу, када је за министра полиције именован Ted Pickering.

⁹ Види више Heslop, J., *Diverting Young Offenders from the formal Justice System (Juvenile Mediation/Reparation Scheme)*, на адреси:

www.aic.gov.au/publications - доступно на дан 20.5.2009. године.

Иако је накнада штете саставни део медијаторног поступка, она није сама себи циљ. Напротив, цео програм је конципиран у циљу постизања помирења између малолетног учиниоца и жртве кривичног дела. У том смислу, материјални еквивалент настале штете је најмање важан.

Међутим, малолетни учинилац може избећи вођење формалног кривичног поступка, ако испуни следеће услове:

- мора прихватити одговорност за учињено кривично дело;
- мора се идентификовати жртва кривичног дела, како би успоставила однос са учињеним кривичним делом и малолетним учиниоцем;
- малолетни учинилац мора имати користи од понуђеног алтернативног програма, јер само тако може дати свој пристанак;
- малолетни учинилац који је завистан од конзумирања алкохола или употребе наркотика не може учествовати у програму;
- пре давања сагласности за учешће у програму малолетни учинилац може тражити правни савет.

Надзор над испуњењем постигнутог споразума спроводе посебно обучени посредници из Локалног правосудног центра. Надаље, Локални правосудни центар може поступајући предмет вратити полицији, пре завршетка целокупног поступка, ако:

- жртва или малолетни учинилац нису вољни да даље учествују у програму;
- посредовање нема успеха, или нема договора између страна учесница;
- споразум нема успеха и не може се постићи новим, даљим мирењем, или договором између обе стране.

У Новом Јужном Велсу (1988. године) стопа примене алтернативних програма износила је 2%, у односу на све формалне интервенције. У Квинсленду и Викторији ова стопа је знатно већа. Интересантно је да увођење алтернативних програма према малолетницима прати отпор од стране појединих кругова унутар полиције, правосуђа, медија, локалне заједнице. Једном речју, ови програми су третирани као опраштање за учињено кривично дело, које даље води арбитрности и могућим злоупотребама у пракси.

ЗАКЉУЧАК

У државама које припадају англосаксонском правном систему, последњих деценија прошлог века, присутно је повећано интересовање државе, свих сегмената у друштву, као и невладиног сектора, за поштовање и заштиту људских права малолетника. Овакви процеси, прожети потребом за даљом хуманизацијом целог друштва, иницирали су промене у малолетничком кривичном законодавству. Основни циљ законодавних промена је заштита људских права, нарочито малолетничке популације, које прати избегавање непотребног уплитања државе у решавање међусобних односа, на релацији малолетни учинилац – жртва кривичног дела. У том смислу, „изградња концепта ефикасног спречавања и сузбијања криминалитета који врши малолетничка популација представља један од најзначајнијих савремених криминалнополитичких изазова“¹⁰.

Заправо, алтернативне мере и програме треба посматрати као резултат једног ширег покрета у државама англосаксонског подручја, којим се жели ограничити право државним органима на вођење кривичног поступка и изрицање кривичних санкција. Увођење алтернативних мера и програма омогућава остварење више циљева: заштиту друштвеног интереса, заштиту интереса малолетног учиниоца и заштиту интереса жртве кривичног дела.

Међутим, у Аустралији и другим прекоокеанским државама, локална заједница и полиција су непосредно укључени у спровођење обавеза из програма. Истовремено, мишљење ових органа је пресудно за даљу „судбину“ малолетног учиниоца, односно његово коначно ослобађање од одговорности за учињено кривично дело, или наставак формалног кривичног поступка које прати изрицање кривичне санкције. Интересантно је да алтернативне мере и програми нису прецизно регулисани у релевантном законодавству, и пратећим подзаконским актима. Заправо, дате су широке могућности државним органима, институцијама, невладиним организацијама, да прилагођавају алтернативне мере и програме према личности малолетног учиниоца и окружењу у коме живи, школује се, ради. Запажену улогу у примени ових програма имају школе, родитељи/старатељи, локални – едукативни центри, различити превентивни програми, програми одвикавања од зависности од конзумирања алкохолних пића или опојних дрога, итд.

¹⁰ Радуловић, Љ., *Криминална политика*, Београд, 1999. године, стр. 169.

Иако постоје широко прописани оквири за изрицање и примену алтернативних мера и програма, у пракси се недовољно користе расположиви капацитети. Главни разлог за овакво стање су унапред постављени обрасци, установљени од стране специјализованих невладиних организација, у сарадњи са посебно обученим припадницима полиције и формираним телима (Локални правосудни центар), унутар локалних органа и институција. Једном речју, присутна диспропорција између нормативне регулативе и практичне примене алтернативних мера и програма, као по правилу, утиче на успех у реализацији обавеза које малолетни учинилац треба да испуни да би избегао вођење формалног кривичног поступка, изрицање и примену санкције.

Dr Ivan Joksic
living in Kraljevo, currently unemployed.

GENERAL CHARACTERISTICS OF ALTERNATIVE MEASURES AND PROGRAMS IN AUSTRALIA

ABSTRACT

It is known that Australia, as well as state common law legal areas, characterized by a number of characteristics related to the sanctioning of juvenile delinquency. In this regard, in accordance with the needs of Australian society for more effective "government" response to juvenile crime, various modalities have been introduced in imposing and implementing sanctions and measures against this age population. So the Australian state, at the level of federal units, introduced a legal opportunity to turn the criminal proceedings that followed the imposition and implementation of specific criminal law measures against juveniles, in the form of alternative policies and programs.

In this paper, we highlight the main characteristics of alternative measures to minors, related to Australia. In addition, in Australia there are significant differences in the legal regulation, as the position of juvenile criminal justice, and sanctions and measures against them are pronounced. These differences are a consequence, on the one hand, federal state structure, and the other long-colonial status and the relationship of Australia to the UK. Transferred to the area of alternative policies and programs to minors, we can say with certainty the existence of numerous differences in their legal regulation and practical implementation.

Given that we found in Australia benefits wide range of policies and programs to juveniles, in this paper, we will process the application of these measures in the two federal units - the Northern Territory and New South Wales.

Key words: **alternative measures and programs, juvenile offender, diversion of criminal procedure, mediation.**